

ПИТАННЯ ОХОРОНИ, ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД ТИПУ “НАФТУСЯ” САНАТОРНО-КУРОРТНИМИ УСТАНОВАМИ ЗАТ “УКРПРОФОЗДОРОВНИЦЯ”

Мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин в кількості, не меншій за $8,0 \text{ мг/дм}^3$, досить широко розповсюджені на території України.

До цих мінеральних вод відноситься всевітньо відома “Нафтуса”, яка складає основу гідромінеральної бази курорту Трускавець, і нафтусеподібні води численних родовищ, таких як Східницьке та Шкловське у Львівській області, Збручанське, Маківське, Волочиське і Зайчиківське в Хмельницькій області, Ново-Збручанське в Тернопільській області, Березівське та Рай-Оленівське в Харківській області.

Трускавецьке, Березівське та Рай-Оленівське родовища експлуатуються гідрогеологічною режимно-експлуатаційною службою ЗАТ “Укрпрофоздоровниця” на протязі багатьох років.

В структурному відношенні Трускавецьке родовище мінеральних вод “Нафтуса” представляє невеликий артезіанський басейн, площею біля 9 квадратних кілометрів, в будові якого приймають участь водоносні комплекси загорської, верхневоротиченської та стебнікської світ нижнього неогену і водоносний горизонт четвертинних відкладів. Води слабо натискові, п’езометричні рівні в окремих пунктах піднімаються вище поверхні землі. Родовище експлуатується курортом майже 200 років. Родовище мінеральних вод “Нафтуса” розташоване в центрі курорту, в Курортній балці на її правому схилі. Тут розташовані всі свердловини, за допомогою яких мінеральні води виводяться на поверхню.

Дуже цікавим є природний режим мінеральних вод родовища “Нафтуса”. Спостереження за коливаннями їх рівнів, температурою, хімічним та газовим складом, а також за дебітами практично довели їх тісний зв’язок з кліматоутворюючими факторами. В процесі цих спостережень були встановлені різні, в часі, цикли змін положень рівнів та змін дебітів, серед яких і 11-річні цикли, які співпадають з такими ж часовими циклами проявів сонячної активності.

Березівське родовище мінеральних вод розташоване за 25 км від м. Харків. Води родовища приурочені до пісковиків та алевролітів харківської світи, які залягають на глибині 10-20 метрів. Водоносний горизонт харківських відкладів в межах родовища є першим від поверхні. Мінеральні води родовища виводяться на поверхню трьома джерелами, одне з яких є експлуатаційним. На базі мінеральних вод родовища функціонує один з найстаріших курортів України – “Березівські мінеральні води”. Офіційною датою утворення курорту є 1862 рік, а курортне будівництво на базі джерел балки “березова” розпочалось з 1920 року. Основним лікувальним чинником курорту є мінеральна вода, що містить в кондиційній кількості органічні речовини та метакремнієву кислоту, слабо мінералізована, гідрокарбонатна, магнієво-натрієво-кальцієва, близька за складом до “Нафтусі”. За час 100-річної експлуатації Березівського родовища вміст органічних речовин та метакремнієвої кислоти практично не змінювався. Слід відзначити унікальність природних умов, що спричинили утворення покладу мінеральних вод. За багато чисельними даними вміст органічних речовин та метакремнієвої кислоти в водах харківського водоносного горизонту значно менший ніж у Березівських мінеральних водах. І тільки незначна ділянка (в межах басейнів річок Уда, Харків, Лопань) характеризується високим вмістом органічних речовин і метакремнієвої кислоти. Це обумовлено тим, що на даній площі мають місце специфічні умови збагачення мінеральних вод цими речовинами.

Рай-Оленівське родовище мінеральних вод знаходиться в 17 км на захід від м. Харків. Мінеральні води родовища приурочені до пачки глауконітових пісків, пісковиків та алевролітів з прошарками глин, загальною потужністю 50-70 метрів харківської світи і

виводяться на поверхню за допомогою трьох свердловин. Води родовища відносяться до слабо мінералізованих, холодних слабо лужних, гідрокарбонатних кальцієво-магнієвих з мінералізацією 0,5-0,8 г/дм³ та підвищеним вмістом метакремнієвої кислоти і органічних речовин. За своїм хімічним складом та лікувальними властивостями мінеральні води Рай-Оленівського родовища є аналогом мінеральних вод Березівського родовища.

Для раціональної експлуатації, охорони від забруднення та виснаження родовищ мінеральних вод з підвищеним вмістом органічних речовин в системі ЗАТ “Укрпрофоздоровниця” існують дві режимно-експлуатаційні станції – Трускавецька, рік заснування якої 1948, та Харківська, відновлена в 2000 році. Ці установи виконують повний комплекс стаціонарних гідрогеологічних, хімічних, мікробіологічних та санітарно-бактеріологічних спостережень за режимом експлуатації мінеральних вод, виконують санітарно-оздоровчі заходи в зонах санітарної (гірничо-санітарної) охорони, надають рекомендації та прогнози по подальшій експлуатації і охороні цих родовищ.

З метою охорони від забруднення в свій час розроблені, затверджені у відповідному порядку і винесені в натуру межі округів та зон санітарної (гірничо-санітарної) охорони Трускавецького, Березівського та Рай-Оленівського родовищ.

Для охорони від забруднення Трускавецького родовища мінеральних вод “Нафтуся” виділена зона санітарної охорони двох типів – зона “А”, в якій практично заборонена присутність людей, будь-які роботи і фактично знесено 48 житлових будинків та декілька санаторних корпусів і зона “Б” до якої включена територія Курортної балки, знаходиться бювет мінеральних вод та дозволяється перебування відпочиваючих.

В санаторії “Березівські мінеральні води” для охорони родовища від забруднення встановлена тільки зона “Б”, а само джерело знаходиться в приміщенні бювету. Джерело накрите скляним ковпаком, як джерело на курорті Кисловодськ.

В санаторії “Рай-Оленівка”, в зв’язку з тим, що родовище мінеральних вод досить надійно захищено від забруднення зони санітарної (гірничо-санітарної) охорони є загальноприйнятими розмірів.

Дані багаторічних режимних спостережень за станом експлуатації та охороною родовищ мінеральних вод типу “Нафтуся” дозволяють вважати заходи, що приймаються гідрогеологічною службою ЗАТ “Укрпрофоздоровниця”, для їх збереження достатньо ефективними.

Мінеральні води типу “Нафтуся” використовуються на вище перелічених курортах для лікування хворих гастроентерологічного, урологічного профілю, осіб, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, хворих на цукровий діабет, тощо.

На курорті Трускавець функціонують спеціалізовані відділення для ранньої реабілітації хворих, що перенесли операції на органах травлення, до якого поступають хворі практично з усіх областей України. В санаторії “Бермінводи” працюють відділення реабілітації хворих, що перенесли операції на органах травлення, з захворюваннями ендокринної системи та хворих на цукровий діабет, лікування сечостатевої системи. В санаторії “Рай-Оленівка” діють реабілітаційні відділення для лікування хворих, що перенесли операції на органах травлення та постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Всі оздоровниці обладнані необхідною медичною апаратурою та устаткуванням, що дозволяє забезпечити організацію лікування на сучасному рівні. Діють кабінети функціональної діагностики, з широким застосуванням фіброгастроскопії. Проводиться також колоноскопія, яка дозволяє значно поліпшити якість діагностики захворювань кишечника. Застосовуються ультразвукові дослідження органів черевної порожнини. Впроваджені в практику беззондові методи дослідження, які дозволяють значно підвищити відсоток обстеження хворих. Крім того в діагностиці хворих, що перенесли операції на органах травлення використовуються імунологічні дослідження. Застосовуються методи оцінки клітинного та гуморального імунітету. На курорті Трускавець встановлений і використовується для лікування всіх хворих, яким це необхідно, апарат дроблення каменів в нирках – літотриптор.

Ефективність лікування поза стадією вираженого загострення на курортах Трускавець, Бердінводи та Рай-Оленівка висока. Це зумовлено, головним чином, впливом мінеральної води “Нафтуса” на основні патогенетичні механізми розвитку захворювань системи травлення. Вона здійснює рефлекторний вплив на фізіологічні процеси, що проходять в організмі – хімічні, біохімічні, ферментативні, окислювально-відновні, в результаті чого відновлюється нормальна функціональна взаємодія окремих органів та систем.

Природні лікувальні ресурси, в тому числі внутрішнє застосування мінеральної води, здійснює сприятливий вплив на функціональний стан нервової системи та залоз внутрішньої секреції, сприяє відновленню регуляції імунологічної реактивності організму, поліпшує обмін речовин та процеси регенерації, здійснює протизапальний ефект.

Методика питного лікування залежить від ступеню важкості захворювання, а також характеру пост резекційних синдромів, які часто поєднуються.

Мінеральні води типу “Нафтуса” мають виражений гормонотропний ефект, а стимульовані прийманням “Нафтуса” гастроінтестинальні гормони “ентероінсулярної вісі”, в свою чергу, в значній мірі поліпшують трофіку епітелію. Крім того, приймання “Нафтусі” гальмує активність АТФази і знижує вміст натрію в епітеліоцитах тонкої кишки, внаслідок чого збільшується вихід з тканин калію і цезію.

Властива водам типу “Нафтуса” холеретична, діуретична та калійуретична дія також сприяє вивільненню організму від радіонуклідів.

Органічні речовини, які містяться в “Нафтусі”, мають комплексоутворюючі властивості, що прискорює виведення з організму солей важких металів та радіонуклідів. В плані можливостей зменшення дії іонізуючої радіації на організм значний інтерес мають дані про антиоксидантну дію “Нафтусі”, а також її вплив на підвищення потенціалу систем, які відповідають за гомеостаз перекисного окислення ліпідів в організмі.

З метою стимуляції моторно-евакуаторної функції шлунково-кишкового тракту та жовчевивідних шляхів і виведення з організму радіонуклідів широко використовується беззондовий дренаж жовчевих шляхів (тюбажі), трансдуоденальні зрошення мінеральною водою “Нафтуса”, кишкові промивання та субаквальні ванни.

КОЛЕСНИК Э.А.

КУРОРТНЫЕ РЕСУРСЫ УКРАИНЫ, НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИХ ЭКСПЛУАТАЦИИ, ОХРАНЫ И РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Сегодня трудно представить систему охраны здоровья населения без санаторно-курортного лечения и отдыха. Курортное лечение - это, в первую очередь, лечение природными лечебными ресурсами, к которым, в соответствии с Закона Украины «О курортах», относятся - минеральные воды, лечебные грязи, озокерит, рапа лиманов и озер, природные объекты и комплексы с благоприятными климатическими условиями, пригодными для использования с целью лечения, медицинской реабилитации, профилактики заболеваний и организации отдыха.

Украина - одна из самых богатых природными лечебными ресурсами стран мира. На территории страны распространены практически все бальнеологические типы минеральных вод: углекислые в - Закарпатье, радоновые - в Винницкой и Черкасской областях, сульфидные - во Львовской области, Закарпатье и Крыму, железистые - в Донбассе, бромные, йодо-бромные и йодные - на территории северного Причерноморья, кремнистые - в Харьковской области, воды с повышенным содержанием органических веществ - всемирно известная «Нафтуса» - во Львовской, Хмельницкой, Харьковской и Тернопольской областях, воды без специфических компонентов и свойств - в Харьковской, Полтавской Одесской области, а так же все генетические типы лечебных грязей- торфяные (месторождения Семиренко, Любень Великий), иловые (Куяльницкое, Сакское, Чокракское), сапропелевые (Шацкие озера).

Природные лечебные ресурсы Украины достаточно широко используются санаторно-курортными учреждениями различных министерств и ведомств, однако наиболее развитую сеть здравниц имеет ЗАО «Укрпрофздравница».